

opravljaj dr. Schwab, znani slovenski komponist); pregled zaklane in na sejem prignane živine.

Brigo in stroške so napravljali občini tudi drugi posli: nastanitev vojaštva ob času vežb in za vojne, sestava spiskov vojnih obveznikov, ljudsko štetje itd.

Občinski odbor je podpiral tudi razna društva: poleg že omenjenih še delavsko stavbno zadrugo Lastni dom, ki jo je v Gaberju l. 1901. ustanovil dr. Ivan Dečko, Čebelarsko društvo, Godbeno društvo v Celju, Bralno društvo na Bregu.

O vseh zadevah je sklepal občinski odbor, ki je imel izprva dvajset, kasneje pa štiri in dvajset članov, med njimi župana in pet svetovalcev. Župan in svetovalci so tvorili občinsko predstojništvo, ki mu je bil duša župan. Ko je v zadnjem desetletju preteklega stoletja delo naraslo, je bila ustvarjena potreba za odseke v občinskem odboru: poleg ubožnega sveta se pojavljajo stavbni, pokopališki, šolski odseki.

Tekoče posle je vršila občinska pisarna. Kdo je bil prvi tajnik, ni znano. Leta 1863. je bil tajnik Gorjanc, slovenski človek, ki se je nato v isti lastnosti preselil v Konjice. Nato pa je zavzemal tajniško mesto do konca osemdesetih let Franc Hoffmann, Nemeč po imenu in dejanjih.

Za njim sta kratko dobo opravljala tajniške posle Wach in Kosem. Kosmu je sledil Andrej Perc, ki je ostal na tem mestu preko svetovne vojne, ko je stopil v pokoj in mu je sledil Vltavský. Perc je že v začetku imel pomočnika v Vajdi, ki mu je leta 1906. sledil Andrej Presker. Po vojni se je število rednega pisarniškega osebja še pomnožilo. Leta 1910. je bila davčnemu uradniku Watteju poverjena naloga, da uredi in začasno vodi občinsko blagajno, kajti promet je bil zelo velik. Pozneje je ta posel prevzel Gaberšek.

Pomožna osebnost je bil sluga, ki je hkrati vršil službo redarja. Leta 1890. je občina namestila drugega redarja in enajst let pozneje še tretjega. Tako

da je eden izmed njih imel južni, eden severni in eden severozapadni del občine. Po zgraditvi občinske hiše v Gaberju je bil en sluga (redar) službeno vezan na ta del občine.

Svoje finančne potrebe je občina krila iz doklad na davke; doklade na direktne davke so znašale izprva 10 %, na indirektne pa 25 %; radi velikih šolskih stroškov so leta 1871. povišali doklade na direktne davke na 12 %.

Dvajset let je bilo občinsko gospodarstvo precej težavno. Izgleda, da ga dolgoletni župan Karel Frohlik ni mogel spraviti v red in je zastajalo zlasti odplačevanje dolgov. Frohlik je leta 1871. odšel v Gradec in je odložil mesto župana, pri tem se je odpovedal leta 1868. zanj določeni nagradi. Zdaj se je takoj pokazal viden napredek. Dohodki so znatno presegali izdatke, tako da se je odplačevanje dolgov uspešno vršilo. Poznejša posojila, povzročena po nakupih nepremičnin, občinskega gospodarstva niso nikdar spravila v nered. Pač pa so se dvignile doklade, vendar ne preko znosne mere. Doklade na neposredne davke je pobirala občina po davkariji, posredne davke (užitnino) pa po svojih organih, oziroma po zakupnikih; med užitnino je bil izza leta 1914. poseben davek na po-
užito pivo. Vojna je pospešila dvig doklad: leta 1918. se je plačevalo na neposrednih davkih 75 % in na užitnini 20 %.

Poseben dohodek sta tvorili splavarina in najemni-
na lova.

Opomba: Ta pregled je sestavljen na osnovi sicer nepopolnoma ohranjenih zapisnikov in drugih spisov ukinjene mestne občine. Še zanimivejšo stran bi tvorila zgodovina borbe za nacionalni obraz celjske okolice. Tudi o tem govorijo akti, vendar bi bilo iz njih pridobljeno sliko treba dopolniti z drugimi podatki, zlasti še zato, ker je ta borba v tesni zvezi z našim nacionalnim prizadevanjem v vsej pokrajini.

SCHWARZOVA PIVOVARNA NA POLJANAH

DONESEK K ZGODOVINI LJUBLJANSKEGA PIVOVARSTVA V PRVI POLOVICI XIX. STOLETJA

D R. R U D O L F A N D R E J K A

Pričujoči članek ni zgolj topografski opis, kakor bi kdo utegnil sklepati iz naslova. V njem se namreč tudi prikazuje dolgoletna borba podjetnega moža, ki jo je vodil pred 100 leti za pridobitev pivovarske pravice v Ljubljani.

V teh prizadevanjih in borbah posameznika pa se odgrinja tudi nastop in boj novih idej za razširjanje obrtne svobode in pospeševanje domačih produkcijskih obrtov, ki si jih je usvajala takratna avstrijska uprava.

Pri tem je morala zadeti na odpor starega cehovskega duha, ki je še vedno prešinjal ljubljansko obrtništvo, dasi so bili cehi na Kranjskem odpravljeni že izza francoskega medvladja (1809.—1813.) in jih tudi avstrijska vlada po restavraciji ni več priznala.

V vlogah novih prosilcev, pritožbah nasprotujočih jim obrtnikov in v utemeljitvah uradnih odločb je

nabrano obširno gradivo, ki razsvetljuje tedanje razmere in odkriva prve sledove nove obrtne politike, nastopajoče že 20 let pred revolucijskim letom 1848.

I.

Pivovarska obrt je bila v Ljubljani že zgodaj razvita. Njeni početki se javljajo, kakor je to lepo pokazal Vladislav Fabjančič, že na koncu 16. stoletja.¹ Z rastočim prebivalstvom raste seveda tudi število pivovarn, precej počasi v 17., hitreje v 18. stoletju.

¹ Prim: Vladislav Fabjančič, Ljubljanski pivovarji od 16. do 19. stoletja, »Kronika slov. mest« 1937., 137, 223. — Isti: Procvit pivovarstva v Ljubljani v 18. in 19. stoletju, »Kronika slov. mest« 1938., 37, 95, 133, 209. Cenjeni pisatelj nam je ostal dolžan za 18. stoletje še opise pivovarn Schmidt-Jamnik, Merk in Auer, da ne omenimo številnih manjših.

V 17. stoletju je bilo v Ljubljani le dvoje pivovarn. To število se drži do l. 1730., ko naraste na 3, l. 1756. na 4, l. 1762. na 5, l. 1796. na 6 pivovarn, potem pa ostane nespremenjeno do l. 1840., dasi se je število ljubljanskega prebivalstva pomnožilo od l. 1796. do l. 1840. za 6000 na 18.000.

Seveda si teh pivovarn ne smemo predstavljati takih, kakršne so današnje, ki imajo pretežno tvorniški značaj. Bili so to skromni *rokodelski obrati*, nameščeni po navadi v stranskih stavbah na dvorišču ozko zazidanih mestnih hiš in delujoč največ z 2 do 3 pomočniki. Temu primerna je bila tudi njih kapaciteta, ki l. 1834. ni presegala 10.000 vedrov. Tudi kakovost piva ni bila posebna. Zdravnik dr. Lipič poroča v svoji topografiji provincialnega glavnega mesta Ljubljane (1834.), da »ima ljubljansko pivo premalo hmelja in slada v sebi in je zato le malo redilno, grenčico in omamo pa da povzročajo sumljivi dodatki.« Ker ni bilo konkurence, so ljubljanski pivovarnarji varili takšno pivo, kakršno je bilo njim po volji, ne pa meščanom.

V te staroverske razmere pa je na koncu prve tretjine 19. stoletja udaril *nov duh gospodarske svobode*, ki je prihajal z Dunaja in to predvsem iz dvorne komore, predhodnice poznejšega finančnega ministrstva.

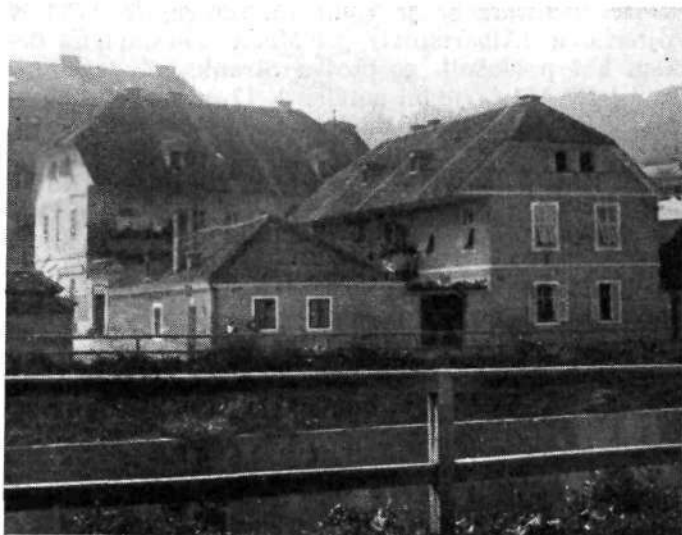
Ker pritožbe o slabi kakovosti domačega piva niso hotele ponehati, je avstrijska vlada skušala povzdigniti domače pivovarstvo s pospeševanjem *novih, modernjših pivovarn*. V tem pogledu je že l. 1813. izšlo navodilo, naj oblastva novim pivovarnam ne delajo ovir. V mislih je imela vlada obrate, ki bi izdelovali pivo v večjih množinah in se tako približali tvorniškim obratom. S svobodne konkurence teh podjetij bi se povzdignila kakovost piva, ki bi se potem lahko izvažalo tudi na večje daljave.² Za take pivovarne se ni več zahteval dokaz usposobljenosti, pridobljen v cehovskih pivovarnah.

Za Kranjsko je bilo to še posebno potrjeno z odlokom dvorne pisarne z dne 3. novembra 1826., št. 30.443, s katerim je ta, pritrdivši predlogu ilirskega gubernija, izrekla »da naj se v bodoče od prosilcev za pivovarniško obrt ne zahteva več dokaz, da so se tega obrta priučili v cehu (zunftmässige Erlernung), prav tako, kakor se tak dokaz ne zahteva od tvorniških podjetnikov. Med izučeni pivovarji bo namreč — tako veli odlok — redko najti oseb, ki bi imele razpoložljivih denarnih sredstev za ustanovitev večjih pivovarn, zato zadostuje, da se prosilci za takšne obrti pri podelitvi obrta zavežejo, da bodo v svoji pivovarni imeli izučenega delovodjo.«

Ta navodila je dvorna pisarna ponovila dne 26. junija 1829., pri tem pa še dodala, naj se pri prošnjah za pivovarne *ne postopa preveč strogo, kakor pri (ostalih) policijskih obrtih*, ker se razpečava pivo tudi od zunaj kraja obratovališča.

V tem napotilu dvorne pisarne je pa tudi izdana zadnja koncesija pivovarski obrti, ki pa ni šla tako daleč, da bi te obrti popolnoma izločila iz vrste policijskih (po današnjem: koncesioniranih) obrtov na ta način, da bi se oblastvom ne bilo treba več ozirati na krajevno potrebo. Napori dvorne komore, uvrstiti

² Prim.: Slokar, Geschichte der österreichischen Industrie, 1914., str. 140., 634.

Nekdanja Schwarzova pivovarna s sv. Petra nasipa. Spodaj desno pivovarna, v ozadju gostilniška hiša

18 obratov, med njimi tudi pivovarstvo, med merkantilne obrti, to je med one, pri katerih se ni gledalo niti na dokaz usposobljenosti, niti na krajevno potrebo, ampak so se smele izvrševati brez oblastnega dovolila proti prosti prijavi in vplačevanju dohodnine, so zadela l. 1846. na tako hud odpor cehov in obrtništv, da je moral cesar dne 14. julija 1846. dotično okrožnico dvorne komore z dne 20. aprila 1846. razveljaviti in je dvornim oblastvom še ponovno (1848.) naročil, naj na predpisih o obrtnih koncesijah brez njegovega pritrdira ničesar ne spreminjajo.³

Tako je *ostalo pivovarstvo* tudi na Kranjskem in v Ljubljani *koncesionirana* (policijska) obrt od novega obrtnega reda iz l. 1859., dasi se je že od l. 1840. dalje kriterij krajevne potrebe čedalje mileje tolmačil, češ da se morajo pri pivovarstvu upoštevati ne samo potrebe krajevne potrošnje, ampak tudi medkrajevnega izvoza.

II.

Na levi strani Poljanske ceste (v smeri proti Ambroževemu trgu), tam, kjer se cepi od nje Bergantova uličica, stoji enonadstropna *Ahčinova hiša št. 31* z 8 okni na Poljansko cesto in 3 okni na Bergantovo ulico. Po načinu zidave se poslopju pozna, da je moralo biti že v minulem stoletju v lasti premožnejših ljudi. To potrjujejo tudi stavbe na vseskoz zazidanem dvorišču, ki segajo do Poljanskega nasipa in napravljajo vtis, da so nekoč služile drugim namenom in ne samo stanovanjskim, kakor danes.

V tej hiši in njenih stranskih stavbah je delovala med 1840.—1871. *pivovarna Jožefa Schwarza*, ki se je povzpela od navadnega prostaka 17. pešpolka do premožnega trgovca s hmeljem, gostilničarja in pivovarja.

Sedem let se je boril z nenavadno žilavostjo, da je dobil pravico za pivovarno. Ta borba podjetnega človeka zoper okostenele in času neprimerne predprave je tudi tipična za dobo, ki je že sama pripravljala pot novim naprednejšim načelom v obrtni in industrijski politiki.

³ Prim.: Slokar, o. c. str. 141.

Jožef Schwarz se je rodil 16. septembra 1793. v Vojtěchovu (Albertsthal) pri Mladi Boleslavi na češkem kot podložnik gospostva Stranka. Z devetnajstimi leti (1812.) je bil potrjen k 17. pešpolku Reuss-Plauen, ki se je takrat dopolnjeval v Mladi Boleslavi. V tem polku je služil odslej celih 11 let in se udeležil z njim mnogo bojev v Napoleonovih vojskah. Ko se je 17. pešpolk l. 1816. preložil v Ljubljano, je tudi Schwarz prišel v naše mesto, ter še nekaj let služil (morda kot kantiner) vojaška leta. Še kot vojak se je l. 1823. poročil v šentpeterski vojašnici s Korošico Marijo Jožefo Stöckel (tudi Stockl), ki mu je rodila sinova Ferdinanda (1820.) in Jožefa (1823.) in 3 hčerke (Ano, Karolino in Amalijo).

Okoli l. 1825. je dobil Schwarz svoj dopust (Abschied) in je začel po malem trgovati s hmeljem, ki ga je dobival iz češke. V ta namen je kupil od vrhnjanskega pivovarja Jožefa Klemenčiča tako zvano mitniško hišo⁴ (Mauthaus) na Celovski cesti 76. Ker so šli posli dobro izpod rok, je februarja l. 1828. prosil magistrat za podelitev obrtne pravice za trgovino s hmeljem v Avšičevi hiši na Poljanah 20, ter jo dne 12. marca 1828. tudi prejel (fasc. 20, akt 4951 iz l. 1828.).

S časom si je prislužil toliko, da je marca l. 1833. od takratnega lastnika Jožefa Avšiča, sina bivšega izdelovalca kocev, Antona Avšiča, kupil hišo na Poljanah 20, kjer je imel že izza 1829. gostilno. Ker je dobival po svojih zvezah na češkem hmelj bolje in ceneje ko drugi, je začel misliti na ustanovitev lastne pivovarne, čeprav se ni nikdar učil pivovarstva, saj je vedel, da se za ta obrt izza l. 1826. ni več zahteval dokaz usposobljenosti. Ni pa pričakoval, da se bo moral celih sedem let boriti za dosego svojega cilja.

Praden preidemo na podroben opis njegove borbe, bo potrebno, da pojasnimo *stanje pivovarstva v Ljubljani* in po ostalem Kranjskem v dobi od l. 1833. do l. 1840.

V Ljubljani je bilo v začetku l. 1833. šest pivovarn in sicer:

1. Stara pivovarna »pri Kleplatu«, oficielno napis »pri sv. Florjanu« (od 1711., odnosno 1727.), Florjanska ulica 96 (danes 24), lastnik Janez Feichter;

2. stara, nekoč Obrezova pivovarna »pri Zvonu« (od 1728.), Gradišče, »Babna dolina« 6 (danes Vegova ulica 8), lastnik Matevž Klobovs;

3. stara Nikolaj Merkova pivovarna »pri belcu« (od 1752.), Gledališka ulica 3 (danes Wolfova ulica 12), lastnica Marija vdova Merk;

4. stara Schmidt-Jamnikova pivovarna (od 1756.), Slonova ulica 52 (danes Prešernova ulica 7), ki jo je bil od Ane Jamnik l. 1831. kupil jerhar Jožef Perles;

5. pivovarna »pri črnem medvedu« (od 1782.), Tržaška, pozneje Rimska cesta 52 (danes Cesta 29. oktobra 17), lastnica Terezija Auer, roj. Prunner, vdova po Tomažu Auerju;

6. pivovarna »pri pramcu« (od 1796.), Sv. Petra cesta 9 (danes 16), lastnik Tomaž Homber.

Od teh šest pivovarn so redno delovale samo Feichterjeva, Klobovsova, Perlesova in Auerjeva, dočim sta

Homberjeva in Merkova komaj životarili; zadnja je bila še vrh tega v hudih denarnih stiskah.

Na *deželi* je bilo pivovarstvo razvito posebno na Gorenjskem. V Kranju je delovalo že izza l. 1653. V predmetni dobi (1830.) sta Kraljeva in Mayerjeva pivovarna oskrbovali poleg Kranja velik del Gorenjske. V Škofji Loki sta imela pivovarni Gregor Maček (»stara prajarca« ob Sori, prenehala 1840.) in Jožef Jamnik (od 1840. Jurij Deisinger), v Radovljici Stragenegg.

V bližji okolici Ljubljane so delovale Svetlinova pivovarna v Kamniku, Miha Staretova (od 1818.) v Mengšu, Pavličeva v Lukovici in Valentin (od 1817.), potem (od 1831.) Jožef Klemenčičeva na Vrhniki. Od teh sta že v začetku 20. let zlasti Staretova in Klemenčičeva mnogo piva izvažali v Ljubljano. Njih pivo je bilo zaradi nižjih užitnin cenejše, zaradi modernjših naprav pa tudi dosti boljše od ljubljanskega. Pivovarne na Dolenjskem (Novo mesto, Soteska, Kočevje) in Notranjskem (Postojna, Idrija, Senožeče) za izvoz v Ljubljano niso prihajale v poštev.

Jožef Schwarz je vložil sredi l. 1833. svojo *prvo prošnjo* za pivovarno na Poljanah. Mestni magistrat pa mu jo je na protest pivovarnarjev dne 18. oktobra 1833. gladko odbil (fasc. 20, akt 1852 iz l. 1833.).

L. 1836. je Schwarz v *drugič* prosil za podelitev pivovarne na Poljanski cesti 29. Med tem časom je bila Merkova pivovarna po smrti Marije vdove Merk (27. aprila 1833.) na licitaciji dne 30. junija 1834. prodana odvetniku dr. Blažu Ovijaču ter je njena hčerka Ivana Nepomucena Merk dne 21. maja 1835. le z veliko težavo prišla do pivovarniške pravice, ki jo pa zaradi velikih dolgov skoraj ni izvrševala. Tudi Homberjeva pivovarna na Sv. Petra cesti je komaj še delovala, tako je ravno v vzhodnem delu mesta primanjkovalo dobrih pivovarn. Vseeno je magistrat Schwarzovo prošnjo zavrnil (mag. akt št. 2429 z dne 6. avgusta 1836.); Ilirski gubernij je na Schwarzovo pritožbo sicer priznal, da se ljudje pritožujejo zoper kakovost in ceno ljubljanskega piva in da se zato v Ljubljano uvaža pivo boljše kakovosti iz drugih sosednih krajev, vendar je bil mnenja, da je zaenkrat 6 pivovarn za Ljubljano dovolj in je Schwarzovo pritožbo odbil (odlok z dne 13. oktobra 1836., št. 23.700).

Schwarz pa se ni dal ugnati. Aprila 1840. je vložil v *tretjič* prošnjo za pivovarniško pravico na Poljanah. Razmere v ljubljanskih pivovarnah so se medtem močneje spremenile. Pivovarno pri Kleplatu v Florjanski ulici je stari, bolehní Janez Feichter vodil v dosti zmanjšanem obsegu, Ivana Nepomucena Merk se je pa pogajala s Tomažem Auerjem, pivovarnarjem na Rimski cesti, za odkup njene prezadolžene pivovarne (ki se je res izvršil 1. septembra 1841.). Tomaž Homber je bil dne 3. aprila 1840. umrl in zapustil svojo pivovarno na Sv. Petra cesti zetu Feliks Pragerju, sinu stavbenika Ignaca Pragerja. Dne 21. januarja 1840. je umrl tudi lastnik pivovarne »pri zvonu« v Gradišču 6, Matevž Klobovs, ki jo je podedoval njegov zet Jožef Eržen, mestni ranocelnik. Prager in Eržen sta skoraj ob istem času ko Schwarz prosila za podelitev pivovarske pravice.

⁴ Ta pritlična hišica stoji še danes, prva od železničarske ambulante v smeri proti pivovarni Union.

Vsi navedeni obrati so delali po starem, patriarhalnem načinu, kakor pred 50 leti. Svojih majhnih in nehigieničnih izdelovalnic niso niti razširili, niti uvedli v obrat modernejših metod. Konkurenca vrhniške in mengeške pivovarne se je čedalje bolj občutila, saj je bilo postalo ljubljansko pivo naravnost neužitno.

V takih razmerah se je ljubljanski občinski zastop, ki je doslej za vsako ceno varoval stare ljubljanske pivovarne, odločil za korenito revizijo svojega stališča. *Zakaj bi se ne odprla vrata zdravi konkurenci v mestu samem, če pa je zaradi zakrknjenosti domačih pivovarjev udarjala ta konkurenca že od zunaj v Ljubljano in odvzemala mestu znaten del dohodkov?!*

To spremenjeno stališče se je bilo pokazalo že dne 6. marca 1840., ko je mestni magistrat Andreju Nennigu izdal dovoljenje za novo pivovarno na Zelenem hribu (Kurja vas 20), pomnoživši s tem število ljubljanskih pivovarn od 6 na 7.

Pragerjeva in Erzenova prošnja za prenos pivovarn na Sv. Petra cesti odnosno v Babni dolini, pa tudi Schwarzova tretja prošnja za podelitev nove pivovarne na Poljanah so se obravnavale na občinski seji dne 13. aprila 1840. Prošnjama prvih dveh se je brez ugovora ugodilo, ker je šlo v bistvu le za prenos že obstoječih pivovarn. O Schwarzovi prošnji pa se je razvila debata, v kateri se je poudarjalo, da se uvaža še vedno mnogo piva iz dežele v Ljubljano; občinski svet je z večino glasov sklenil, da se ima Schwarzu dovoliti pivovarna.⁵ Na osnovi tega sklepa je mestni magistrat Schwarzu dne 8. maja 1840. končno vendarle podelil pivovarniško pravico na njegovi hiši Poljanska cesta 29 (fase. 20, akt št. 2147 iz l. 1840.).

Sedaj pa so se zoper to podelitev vzdignili štirje izmed šestih ljubljanskih pivovarjev (Janez Feichter, Terezija Auer, Nepomucena Merk in Jožef Perles) ter vložili dne 22. maja 1840. pritožbo na gubernij, ki je v mnogočem zelo poučna.

Pritožitelji so predvsem poudarjali, da »so ljubljanski pivovarnarji doslej zalagali mesto Ljubljano, razen tega pa še Dolenjsko in Notranjsko. Že nekaj let sem pa stalno pada prodaja piva zaradi ustanovitve novih pivovarn na Dolenjskem (mišljeni sta Franc Ser. Skabernetova pivovarna v Novem mestu in Auerspergova v Soteski), še bolj pa s tem, da so nastale v Ljubljani prej neznanne, tako zване poljske kavarne (polnische Caffeehäuser), v katerih se točijo žganje in druge oslajene opojne pijače v fizično in moralno propast ljudstva, ki jih na žalost zelo rado obiskuje. Ljudje iz nižjih slojev, ki so prej popili eno ali pol merice piva, se zdaj za 6 ali 8 krajcarjev opijanijo z žganjem ali tako zvanim rozoljem, da v tem stanju pozabijo na svoje namišljeno trpljenje.«

»Mestni magistrat je dovolil pred kratkim dve novi pivovarni, namreč Andreju Nennigu, dosedanjemu

⁵ Na tej seji so bili navzoči naslednji občinski svetniki: Miha Ambrož, Jožef Gestrin, Franc Gromadzki, Matija Klemenc, Andrej Malič, Ivan Pauer, Janez Prasnik, Anton Samassa in Alojzij Traven.

⁶ Tak rosoglio (oslajeno in pobarvano žganje) se je izdeloval takrat po italijanskem vzoru tudi v Ljubljani. Eden glavnih izdelovalcev je bila tvrdka C. C. Holzer na Dunajski cesti 8 (danes 10).

Nekdanja Schwarzova pivovarna na Poljanski cesti št. 29, danes št. 11 na oglu Bergantove ulice

zakupniku Klobovsove pivovarne, ki jo bo odslej gosp. Jožef Eržen izvrševal na svoj račun, razen tega pa še Jožefu Schwarzu, tako da se je število ljubljanskih pivovarn zvišalo od 6 na 8, kakor da bi bilo ljubljansko prebivalstvo poskočilo za četrtnino, kar pa ni, nasprotno, prodaja piva se je za polovico zmanjšala.« (Pritožniki so pozabili povedati, da je Ljubljana l. 1796. s 6 pivovarnami štela 12.000 prebivalcev, l. 1840. pa 18.000.)

»Napačno je tudi mnenje mestnega magistrata, da je dokazana potreba po novih pivovarnah, ker zalaga gospod Klemenčič z Vrhniko nekatere ljubljanske gostilne s svojim pivom. Vzrok pa ni v tem, da je njegovo pivo morda boljše, ampak v tem, da je cenejše. V Ljubljani znaša užitnina za vedro piva 1 fl. 08 kr., na deželi pa le 45 kr. K temu pridejo še višje občinske doklade. Ljubljanski pivovarnarji zaradi teh davščin ne morejo piva prodajati ceneje.«

Pritožniki prosijo naposled, naj gubernij navedene razloge upošteva in podelitev nove pivovarne Jožefa Schwarz razveljavi.

Gubernij pa ni bil tega mnenja. Na predlog kresije je pritožbo pivovarnarjev z odlokom z dne 14. avgusta 1840., št. 20.415, kot neutemeljeno zavrnil.

S tem je bila Schwarzova pivovarna na Poljanah dokončno odobrena in Schwarz se je takoj lotil potrebnih zidarskih del za ureditev pivovarne. V ta namen je dal s stroški 35.000 fl. prezidati na dvorišču

svoje hiše nekdanjo izdelovalnico koecev, ki jo je imel med 1780.—1800. Anton Avšič, dvignil poslopje za eno nadstropje in ga sploh močno razširil za potrebe nove pivovarne.

Ta pivovarna je odslej prav dobro uspevala skozi 30 let ter donášala Schwarzu lepe dobičke, tako da je mogel hčerkama Karolini in Amaliji⁷ ob njihovih porokah izplačati lepe dote. Njegova sinova Ferdinand in

⁷ *Karolina Schwarz*, roj. l. 1829., se je poročila dne 26. maja 1850. s *Pavlom Karnerjem*, asistentom anatomske klinike v Gradcu, s katerim je imela edino hčerko Karolino (r. 1853.). Po njegovi smrti (1860.) se je vrnila v Ljubljano ter se tu v drugič (1862.) omožila s *Klementom Ekertom*, stotnikom 17. pešpolka. Ekert, rojen Ljubljčan (1825.), je bil vojščak starega kova. Že leta 1848. je na laškem bojišču v bitki pri Margheri prejel srebrno svestinjo za hrabrost in bil od narednika povišan v poročnika. L. 1866. se je s 17. polkom udeležil kot poveljnik 21. kompanije bitke pri Kustoci. L. 1879. je šel kot major v pokoj in umrl v Ljubljani 3. januarja 1894.

ARHITEKT JOŽE PLEČNIK

Č A S T N I Č L A N M E S T A L J U B L J A N E

Na redni seji mestnega sveta, dne 12. oktobra 1939., je stavil župan g. dr. Juro Adlešič tale *nujni predlog*:

Visoki mestni svet!

Domači in tuji obiski nas blagrujejo ter nam z odkritim občudovanjem hkrati bolj ali manj prikrito zavidajo, da so v Ljubljani najtežavnejši problemi naglo in tako rešeni, kakor jih drugje ne morejo pripeljati do lepšega in boljšega zaključka niti po več let trajajoča proučevanja, študijska popotovanja, ankete in natečaji. Spominjam Vas samo na 12 let trajajoča prizadevanja za šablonsko mrliško vežo in na lepoto, združeno s pieteto naših žal! Zato nam prigozarjajo in nas prosijo, naj vsaj obelodanimo dela našega prof. Plečnika, tega uspešnega učitelja graditeljev ter umetnikov in obrtnikov najrazličnejših strok ter vzornika vsem blagim ljudem in dobrim občanom.

Tu in tam nas opozarjajo na prizadevanja vladarjev, kako bi pridobili našega umetnika; tako globoko je občudovanje, tako trdno je zaupanje v našega rojaka in mojstra, da je povsod stalen refren: »O, kaj bi pri nas napravili, če bi imeli Vašega Plečnika!«

Tudi mi se zavedamo, da je najplemenitejši sloves našega mesta — ime Plečnik. Tako s ponosom poslušamo pohvale Ljubljani, toda tem prijetnim občutkom se vselej pridruži tudi — slaba vest...

Vprašajmo se: ali smo vedno tudi mi tako sodili o svojem velikem rojaku?

Ali smo kdaj skušali izmeriti in oceniti njegove zasluge za lepoto in za zdrav napredek našega mesta?

Ali vsaj od daleč slutimo, da je Plečnikova umetnost tista luč, ki se bo v njej blestelo ime Ljubljane od roda do roda v močnejšem sijaju!

Vse pohvale, ki jih s ponosom sprejemamo — ne za svoje, temveč za njegove zasluge — so zato obenem

Jožef sta oba, preden sta dovršila 30. leto, umrla l. 1850.

Jožef Schwarz je umrl dne 11. maja 1871., star 78 let. Hišo na Poljanski cesti 29 je podedovala⁸ njegova hčerka *Karolina*, por. *Ekert*, ki je pivovarno opustila. Po njeni smrti (1910.) je prešla hiša na njeni hčerki *Karolino Karner* in *Marijo*, por. *Achtschin*. Slednja je postala l. 1925. edina lastnica hiše.

Iz zakona s *Karolino Schwarz* so se mu rodili sin *Klement* (1863.) in hčerki *Friderika* (1864.) in *Avgusta Marija* (1866.). Slednja se je dne 17. januarja 1890. poročila s tedanjim pisarniškim uradnikom in poznejšim blagajnikom *Kranjske hranilnice*, *Kartom Achtschinom*.

Amalijo Schwarz, roj. l. 1830., je vzel dne 19. novembra 1852. tedanji pisarniški oficial ilirskega finančnega ravnateljstva in poznejši (1880.) upravitelj ljubljanske tobačne tovarne, *Ignac Elsner*. Izmed petero otrok je postal njegov sin *Adolf Elsner* (roj. 1856.) pozneje (1911.) predsednik deželnega sodišča v Ljubljani, *Jožef* (r. 1861.) pa trgovec v Sofiji.

⁸ Prisojilna listina z dne 2. marca 1872.

tudi opomini, zakaj svojemu slavnemu rojaku še nismo izkazali dolžnega mu spoštovanja.

Od Barja do Dravelj in Ježice ter od Rožnika do Žal in Sv. Križa pa gori do Gradu, ki nam ga ustvarja v prelepo krono Ljubljane in Slovenije — v mogočno slovensko Akropolo — povsod nas dokazi njegove vedno požrtvovalne ljubezni do rojstnega kraja prepirčujejo o Plečnikovi Ljubljani.

In kakor nekdanj cesarski Dunaj in kraljevska Praga s hvaležnostjo razkazujeta svoja dela našega rojaka, tako je njegova blagoslovljena roka razsipno darežljivo okrasila Slovenijo od Rakeka do Bogojine z najzlahtnejšimi dragulji in je mojster bogato obdaroval Jugoslavijo do Zagreba in Osijeka ter čez Beligrad tja do slavnih Aten sv. Vlaho ob sinjem Jadranu z razodetji svojega od Boga navdahnjenega duha, ki vse v Bogu išče in vse v Bogu najde!

Gospodje predstavniki ljubljanskega mesta, nikakor ne moremo in tudi ne smemo več odlašati s častjo, ki smo jo sto in stokrat dolžni najbolj zaslužnemu občanu, gospodu Jožetu Plečniku, rednemu profesorju arhitekture na vseučilišču kralja Aleksandra I.

Od srca radi bi sicer še nadalje stregli skromnosti, ki je znamenje veličine duha tudi pri našem rojaku, toda očitki nerazumevanja in nepojmovanja njegovih dobrotljivih zaslug se od dne do dne ponavljajo in opomini vsaj k najmanjšemu odplačilu dolga, ki Ljubljana vsega nikdar ne bo mogla plačati, postajajo z vseh strani tako pogosti, da bi zaradi še nadaljnega odlašanja izrazov hvaležnosti trpel — ugled našega mesta.

Teh očitkov ne smemo več trpeti tudi zato in prav zato, ker je vseučiliški profesor *Jože Plečnik* tudi — Ljubljčan, kar tudi čuti in dokazuje, kakor nikdo drugi!

PIVOVARNAR
JOŽEF SCHWARZ

JOŽEFA SCHWARZ,
roj. ŠTREKELJ

DODATEK K ČLANKU O SCHWARZOVI PIVOVARNI NA POLJANAH¹

RUDOLF ANDREJKA

Piscu tega članka je došlo iz krogov starih Ljubljancev vprašanje, zakaj ni bilo v zgornjem članku omenjeno, da je bil pivovarnar Schwarz na Poljanah tudi lastnik gradu Rakovnika pri Ljubljani, ki ga je po njegovi smrti podedovala njegova najmlajša hči Lucija, poročena v prvem zakonu z inženirjem Tomekom, v drugem pa z mestnim stavbenim svetnikom Duffejem.

Pojasnilo ni težko. Gre za zamenjavo, povzročeno z enakostjo priimkov. Dopisnik ima prav le v toliko, da je bil res neki Schwarz lastnik Rakovnika, moti pa se, ko istoveti tega Schwarza s pivovarnarjem Schwarzom na Poljanah.

Gradič Rakovnik pri Ljubljani, ki ga je bil sezidal med 1639.—1641. odvetnik deželnih stanov Janez Pučar, je prešel l. 1770. od Janeza Zlatousta Pollinija na grofe Blagaje ter ostal v njih lasti do l. 1825. Od njih ga je kupil ljubljanski lekarnar Franc pl. Gromadzki, od tega pa ljubljanski trgovec s papirjem Eduard Hohn, ki ga je dne 20. novembra 1859. prodal gradbenemu podjetniku *Ivanu Pavlu Schwarzu* za 22.000 fl. Ta Schwarz je bil rojen dne 25. januarja 1819. v Kainradsdorfu, župnije Hořice v budjeviškem okrožju na češkem. Bil je za celih 26 let mlajši od pivovarnarja Jožefa Schwarza in ni bil z njim v nobenem sorodu.

Ivan Pavel Schwarz je prišel na Kranjsko za časa, ko se je zidala železniška proga Celje—Ljubljana, torej med 1846.—1848., in bil delovodja (Partieführer) v odseku Litija—Trbovlje. V Litiji se je seznanil s Frančiško Jug, hčerko posestnika Antona Juga in jo dne 8. novembra 1847. vzel za ženo. Iz tega zakona se

mu je rodila v Litiji dne 12. decembra 1849. hčerka Lucija. Ko je bila proga Celje—Ljubljana končana, je Schwarz odšel za drugimi železniškimi gradnjami na Ogrsko, kjer ga najdemo l. 1855. v Velikem Varadinu že kot železniškega gradbenega podjetnika.

Ko se je začela l. 1856. zidati železnica Ljubljana—Trst, se je povrnil na Kranjsko in se udeležil gradnje odseka Ljubljana—Borovnica. Ker mu je bila prva žena umrla na Ogrskem, se je dne 18. avgusta 1856. vdrugeč poročil z Marijo Šega, roj. Jemic, vdovo po litijskem županu Martinu Šegi. Po končani gradnji železniške proge Ljubljana—Trst je kupil Janez Pavel Schwarz, kakor zgoraj omenjeno, gradič Rakovnik in tam z rodbino živel do smrti (1873.).

Gradič je podedovala za njim (1874.) njegova hčerka Lucija, ki jo je poročil l. 1871. inženir Jožef Tomek, po njegovi nenadni smrti na lovu pod Golovcem (21. decembra 1890.) pa mestni stavbni inženir in poznejši stavbni svetnik Jan Duffé. Rakovnik je Lucija Schwarz-Duffé prodala dne 4. aprila 1896. ljubljanskemu trgovcu Ferdinandu Schmittu za 23.000 fl., ta pa l. 1899. veletrgovcu Francu Hrenu. Od 20. oktobra 1900. je gradič v lasti oo. Salezijancev.

Iz tega pojasnila je razvidno, da so bili Schwarzji na Poljanah in Schwarzji na Rakovniku dve različni rodbini, ki nista bili med seboj v nobenem sorodstvu. Porabim to priliko, da priobčim naknadno še fotografiji pivovarnarja Jožefa Schwarza in njegove žene Jožefe, roj. Strekel (ne: Stöckl), ki mi jih je ljubeznivo poslala njih vnukinja, gospa Marija Ahčin, ko je bil članek o Schwarzovi pivovarni (Kronika 1939., št. 4) že natisnjen. Sliki sta tudi sicer zanimivi, ker kažeta značilno meščansko nošo sredi 60. let prejšnjega stoletja.

¹ Glej Kronika 1939., IV., str. 222.—226.